

VSEBINA

- 5 **LET'S WORK IT OUT ON THE REMIX** Pogovor z Nejcem Gazvodo
- 19 Jela Krečič **RADOST IN Z NJO POVEZANE TEGOBE**
- 25 Lara Paukovič **»VSE JE DRAGO, NIKAMOR NE MORMO«**
- 28 **NAGRADA**

Nejc Gazvoda

RADOST

Krstna uprizoritev

Koproducent Mestno gledališče Ptuj

Premiera v MGP 4. oktobra 2024

Slavnostna premiera v MGL 10. oktobra 2024

Režiser **NEJC GAZVODA**
 Dramaturginja **EVA MAHKOVIC**
 Scenografka **URŠA VIDIC**
 Kostumografka **KATARINA ŠAVS**
 Avtor glasbe **IGOR MATKOVIČ**
 Lektorica **BARBARA ROGELJ**
 Oblikovalec svetlobe **BOŠTJAN KOS**
 Oblikovalec zvoka **SAŠO DRAGAŠ**
 Asistentka kostumografke **PIA GORIŠEK**

Ljubljana

Vodja predstave **Sanda Žnidarčič**
 Šepetalka **Nataša Pevec**
 Tehnični vodja **Janez Koleša**
 Vodja scenske izvedbe **Matej Sinjur**
 Vodja tehnične ekipe **Boris Britovšek**
 Tonska tehnika **Sašo Dragaš** in **Matija Zajc**
 Osvetljevalca **Boštjan Kos** in **Bogdan Pirjevec**
 Frizerka in maskerka **Sara Dolinar**
 Garderoberki **Sara Kozan** in **Dijana Đogić**
 Rekviziterka **Erika Ivanušič**

Ptuj

Tehnični vodja in vodja predstave **Sandi Žuran**
 Šepetalec **Simon Šerbinek**
 Tonski tehnik **Danijel Vogrinec**
 Osvetljevalec **Primož Menhart**
 Rekviziterki in garderoberki **Irena Meško** in **Anita Vertič**
 Odrski tehnik **Matej Kirbiš**
 Frizerka in maskerka

Sceno so izdelali pod vodstvom mojstra **Vlada Janca** in kostume pod vodstvom mojstric **Irene Tomažin** in **Branke Spruk** v delavnicah MGL.

Igrajo
 Meta **MIRJAM KORBAR**
 Aljoša **MATEJ PUC**
 Maša **KLARA KUK**
 Julija **DIANA KOLENC** k. g.
 Polona **MOJCA FUNKL**
 Ela **NINA RAKOVEC**
 Lukas **JERNEJ GAŠPERIN**

Zahvaljujemo se Železniškemu muzeju Slovenije.

Mirjam Korbar

LET'S WORK IT OUT ON THE REMIX

Nejc Gazvoda in Eva Mahkovic – pogovor

BRAT SUMMER edition, julij 2024

Pogovor z Nejcem sem si zamislila kot *follow-up* najinega pogovora za gledališki list uprizoritve *Tih vdih*, ki sva ga opravila v lokalu Pritličje jeseni 2018. Osrednja tema takratnega dialoga – oziroma tista, ki mi je najbolj ostala v spominu – je bila *odraslost*. Leta 2018 sva bila stara 32 oziroma 33, podobno kot trije od šestih likov *Tihiega vdiha*. Dogajanje *Tihiega vdiha* je postavljeno v družinsko okolje, sama pa sem besedilo že ob prvem branju začutila bolj kot generacijsko dramo, osredotočeno na ljudi, ki so že prestopili v trideseta, pa nimajo pogojev, da bi lahko zares bili odrasli: nimajo primernih financ za stanovanje, otroke ali kariero (ki ne bi bila zgolj priložnostna služba), posledično pa izgubljajo (ali so že izgubili) tudi ambicije. Takrat sva se dotaknila tudi teme *profesionalni plateau*, ki se ti zgodi v tridesetih: začetek poklicne stagnacije. V pogovoru je bilo veliko pritoževanja.

Julija 2024 sva se dobila v lokalu Lana's Corner. Stara sva 38 oziroma 39 let (starost sem se zdaj dobesedno *prisilila* zapisati s številko, tako je bolj resnična in kruta). Lana's Corner je v dobrem letu, odkar obstaja, postal moja jutranja stalnica: ob pomanjkanju dobre kave v bližini MGL sem pripravljena v dvojni shot espressa z ovsenim mlekom investirati štiri evre trideset, to je vsakodnevni *treat* in hkrati nuja, da se prebijem skozi dopoldan. Tokrat sva veliko govorila o denarju, ki pred šestimi leti – čeprav je koncept denar ključno povezan z odraslostjo – ni bil tako pomembna tema. Temi sta tudi starost in nostalgija. Večkrat sva izrekla klišejsko frazo *kriza srednjih let*, ki jo načeloma sovražim.

Kaj se je med letoma 2018 in 2024 spremenilo zame? Na internetu smo milenijci postali novi boomerji: iz *up-and-coming* mladih ljudi smo postali generacija, ki je že malo zadaj. Insta mi ponuja accounte z vsebino *gentle parenting by millennials*. Moj mentalni *wellbeing* je veliko preveč odvisen od treatov. V zadnjih šestih letih sem preživela kar nekaj razhodov: v glavnem so bili to razhodi prijateljev, čeprav sem bila seveda tudi romantično razočarana. Ker sem vsako leto malo bolj otopela, se iz razočaranj vsako leto malo lažje izkopljem. Kljub temu me je strah, da se moja nakopičena razočaranja kot *ledena gora/lava v mirujočem vulkanu/smeti v oceanu* nabirajo pod

povrhnjico in čakajo na izbruh, ki ga panično poskušam zadržati z *expensive skincare*, gaslightanjem sebe in svojih občutkov ter medlim upanjem, da bo *mogoče zame vse v redu*. Ko grem ven, ne pričakujem več, da se mi bo kaj zgodilo. Ponavadi zvečer ne grem nikamor. Zelo me je strah, kaj bo z mano, ko se bom postarala. Kaj bi dala, da bi bil moj problem samo *profesionalni plateau*.

SANJE VS. USPEH

EVA: Ko sem se pripravljala na ta pogovor, sem na VOYO gledala tvoj film *Izlet* (2011). Mislila sem, da bom iz ogleda povlekla kakšen zaključek in ugotovila, da postaje tvojih prelomnih del *Izlet*, *Tih vdih* in *Radost*, ki jih uvrščam v isto linijo, nekaj pomenijo. Da so to na primer postaje triptiha *Vera*, *Upanje* in *Ljubezen*. Ali da bom zaključila, da tvoje pisanje postaja vedno bolj politično, ker si dramo iz intimnega odnosa med tremi prijatelji, ki skupaj preživijo nekaj dni (*Izlet*), najprej razširil v okolje družine, ki se drug z drugim družijo sporadično, ker so pač v sorodu (*Tih vdih*), potem pa v okolje medgeneracijske, intimno ali krvno nepovezane skupnosti, ki je skupaj prisiljena bivati zaradi ekonomskih razlogov (*Radost*), ampak sem bila samo zelo čustvena in s solzami v očeh gledala mladost najinih sošolcev. Nostalgija je najbrž naravna, saj je od 2011 minilo že kar precej časa.

NEJC: Tehnična stvar, ki se mi zdi zanimiva: ko smo bili stari okrog 25, je v filmih ali v literaturi še vedno obstajal koncept *ali sanje ali uspeh*. Moral si se odločiti: ali v življenju ne boš izjemno finančno uspešen, boš pa zato lovil nekaj, kar si želiš, ali pa se boš prodal za denar. Zdaj ni več nobene razlike: sanje so danes postale *lajf, ki ni šit*. Ne vem, koliko je to specifično za nas, mogoče je specifično za leta, v katerih smo. Že pred leti, ko sva se pogovarjala, se mi je zdelo, da nam je onemogočeno odrast, pa sem mislil, da je to mogoče samo neka faza. Ampak ni bila.

Trenutno sem absolutno sredi krize, ki se najbolj kaže v nostalgiji, v vračanju v nekaj, kar je bilo, ampak na poseben način. Prvič se zares sprašujem, ali sem se zares spremenil oziroma kaj sem izgubil. To je bistveno vprašanje: kaj sem izgubil? Mi smo generacijsko ogromno izgubili – vsaj jaz imam tak občutek. Ne vem, ali je to res. Nimam slabega življenja, nimam bistvenih težav, imam pa vseeno tak občutek. Prilezli smo do določene točke, ampak hkrati imamo odprte stvari v preteklosti, v prihodnosti pa je ena sama negotovost.

OK, BOOMER

NEJC: Ljudje določene generacije, ki so bili ob pravem času na pravem mestu, nimajo samo dominacije nad dohodki in nepremičninami, ampak na nek način nad časom. Starejša generacija je uzurpirala našo sedanjost, prihodnost in mladost naenkrat. Razpolaga z našo prihodnostjo, razpolagala je z našo preteklostjo in razpolaga z našo sedanjostjo. Smiselno je, da nekaj časa postaja vse močnejši in močnejši, potem pa se to neha, počasi začneš padati in v najboljše leta pride nekdo drug, ti pa imaš prednost nekje drugje. Zdaj pa ima ena generacija prevlado povsod, mi ga nimamo pa nikjer. Kje ga ima mlajša generacija, pa sploh ne vem. Najbrž samo znotraj svojega zelo ozkega kroga.

Matej Puc

EVA: Pa v svoji mladosti, ko se z drugim sploh ne ukvarjaš toliko.

NEJC: Točno dve minuti sem rabil, da sem spet začel krivit boomerje.

ZDAJ, KO SVA ODRASLA

EVA: Pri *Tihem vdihu* in pred covidom sva se v pogovoru profesionalno in zasebno zelo pritoževala. Zdaj je – vsaj zame – še slabše. Znašla sem se v poznih tridesetih, pa imam od življenja v glavnem samo službo, ki se mi zdi vedno manj pomembna, obenem pa sem naraščajoče panična in z vedno višjimi stroški. Načeloma nisem oseba, ki obžaluje: ne razmišljam, kako bi bilo, če bi se v življenju na raznih križiščnih odločila drugače. Mislim, da je za tako razmišljanje življenje preveč kompleksno in da ne prideš nikamor. Me je pa vseeno strah, da sem veliko zamudila in da je mogoče za veliko že prepozno: družino, otroke, za *meaningful* čustveno zvezo. Pri *Tihem vdihu* sva govorila o odraslosti. Zdaj se mi to vprašanje zdi otročje in brezpredmetno: jasno je, da smo odrasli. Samo da to nič ne pomeni.

NEJC: Ja, točno to. Jasno je, da smo odrasli, ampak to popolnoma nič ne pomeni. Odraslost ima mnogo elementov, ki so tej generaciji popolnoma onemogočeni.

DENAR

NEJC: V letih, ko je nastal *Izlet*, se na primer spomnim, da je bil denar zame nekaj grdega. Lahko si hrepenel po denarju, to je bil seveda *legit* cilj, ampak če si bil ta oseba, ki stremi po zaslužku, je pomenilo, da se boš nečemu bistvenemu odpovedal zaradi tega. Zdaj smo preplavljeni z influencerji, ki se ukvarjajo samo z zaslužkom. *Net worth*. Svet se je popolnoma osredotočil na denar. Mislim, da je trenutno denar pomembnejši, kot je bil kadar koli v zgodovini. Seveda je vedno bil pomemben, ampak ne vem, ali je bil kdaj pomembnejši. Živimo v popolni dominaciji kapitala, ki izhaja iz stvari, ki jih mi v bistvu nimamo. Zaslužiti se da, če si amortiziran: če že imaš kapital, če že imaš stanovanje ali pa, če se s tem, kako bi zaslužil – poleg vsega drugega, kar počneš – intenzivno in uspešno ukvarjaš. Kar je težko. Vse drugo je razvrednoteno. Službe so, ampak kakšne? Včeraj sem šel v Mercator in na vratih videl oglas, da takoj iščejo prodajalko, zaposlitev za nedoločen čas. Službe so povsod, ampak to pomeni še manj kot takrat, ko jih ni bilo. Popolnoma nov fenomen. Prehod v tehnofeudalizem, kot temu pravi Varufakis. Če mu verjameš ali ne, to je drugo vprašanje.

EVA: Kot je prej rekla X: prva stvar, ki jo bo rekla na razgovoru za službo, je, da ne bo delala za minimalca.

NEJC: Slovenija je končno ujela svet: seveda v slabih stvareh, ne v dobrih, kot ponavadi v tej državi. Jaz sem odraščal v Novem mestu in šel potem na AGRFT, ki je imel vedno vse možne profile študentov. Ni bil umetniška akademija za bogate. Kljub temu smo imeli v moji družbi finančno zelo različna izhodišča – ampak praktično identičen lajfstajl. Če si šel ven, si šel v nek klub, v katerem si si lahko kupil alkoholno pijačo. Ali pa si se dobil ob Ljubljani in pil tam. In tako vsi enako. Poleti si šel včasih na skupen dopust, ker je imel nekdo nekje na obali

apartma. Ne spomnim se otrok bogatih staršev, čeprav so bili – ne spomnim se jih kot izrazito drugačnih ljudi od mene ali od koga, ki je bil finančno šibkejši kot jaz. Zdaj pa se to vidi. Pri Gen Z se vidi, kdo ima *generational wealth*. Mislim, da so se razlike neverjetno povečale.

RENTAMO

NEJC: Mi ne rentamo samo stanovanj, ampak vse: od prostora, v katerem živiš, in avta, ki ga voziš, do appov, ki jih koristiš: na Netflixu nimamo več nobenih svojih (kupljenih!) filmov, na Apple Music in Spotifyu nimaš kupljene glasbe, vse konstantno rentamo. Rentamo tudi svoj prostor izražanja, ki so zdaj ti neki socialni kanali. V bistvu smo v družbi, v kateri šteje samo lastnina, popolnoma razlastninjeni.

IGRAČE ZA ODRASLE OTROKE

EVA: Odličen point o rentanju. Če razvijem, rentamo, da ne rečem – fejkamo, tudi lajfstajl. Verjetno midva oba. Razmerja med življenjskimi stroški so se porušila. Namesto da bi kot odrasla oseba vlagala v sklad, v bazo, svoj denar vlagam v fasado. Nimam družine, otrok in avta, imam pa milijon oblek, ki vse presegajo moj *budget*: v bistvu toliko, da je celo moje stanovanje postalo *walk-in closet*. Vzdržujem iluzijo, da si lahko privoščim več, kot si dejansko lahko. To je skoraj edina stvar, ki mi prinaša veselje, vsakomesečni hiter fiks.

NEJC: Jaz imam rad geekovske stvari, namizne igre, igre s kartami. *Magic: The Gathering* mi pobere kar nekaj keša. Recimo, da me to stane tisoč na leto. Kar se za neke igre sliši perverzno veliko. Ampak v sklad ne moreš vložiti tisoč. Deset tisoč je najmanjše vplačilo za to, da začneš. Če imaš deset milijonov, jih vложиš osem milijonov v sklade, ki dokazano rastejo. Rastejo po par procentov, ampak od *massive* količine keša se nekaj nabere. Par procentov od par tisoč, ki si jih jaz recimo lahko privoščim, ne pokrije stroškov računa. Avto? Clio, ki je bil včasih sramota od avta, prvi, prehodni avto, je zdaj postal avto s ceno avta srednjega razreda. Avtomobili srednjega razreda so postali avtomobili višjega razreda. Vem – da se drugače in marsikdo se tudi zdaj znajde. Ampak res je hecen ta sistem, v katerem smo.

EVA: Zato si v bistvu še vedno kupujemo igrače.

NEJC: Vseeno se ne bi samo pritoževal. Jaz sem specifičen. Občutek imam, da sem večni otrok: čeprav sovražim ta izraz, ker mislim, da je lahko bolj ko ne samo izgovor za infantilnost.

Moja teorija je, da živimo v Schrödingerjevem času: hkrati nam je najboljšo, kot nam je kadar koli bilo, in hkrati res zelo slabo. Imamo socialna omrežja, dostop do konstantne zabave: stvari, ki si jih želiš, lahko takoj kupiš (če imaš denar). Včasih sem moral šest tednov čakati na pošiljko meni ljubih iger, CD-ja, DVD-ja. To ti zapolni vsakdan. Po drugi strani pa ni varnosti, ki je včasih bila. Stanovanje, služba za nedoločen čas, kristalno jasno, kje boš dopustoval, recimo. Popolna nestabilnost, odsotnost sidra je hujša, kot je bila kadar koli. To, da sta šli ti dve krivulji v tako različni smeri, nas dela tako shizofrene.

Klara Kuk

EVA: Ni baze.

NEJC: Ni baze. Celotna vrednost garderobe moje babice vse njeno življenje je verjetno polovica moje trenutno. Ampak samo glede na hišo in parcelo, ki jo ima, je njen *net worth* dosti večji od mojega. To se mi zdi res smešno.

DOM

NEJC: Zgodba od frenda: njegov oče je pred leti (ne govorimo pred dvajsetimi, ampak recimo pred šestimi leti) zelo zbolel in je kazalo, da bo umrl. Mama se je ustrašila, da ne bo mogla sama živeti v družinski hiši in si je s prihranki za 50.000 evrov kupila manjše stanovanje v blokovskem naselju v tistem kraju, kjer živijo. Zelo lepa zgodba je: oče je nazadnje premagal raka, preživel in zdaj se tisto stanovanje prodaja za 150.000 evrov. Pri čemer gospa ni zlobna kapitalistka in investitorica. Cene so pač šle tako gor. Kako naj bi mi ujeli to rast cen za zadeve, ki so res osnova? Prostor, v katerem živiš, je osnova. In ne mi lagat, da je lastništvo zelo slovenski koncept. Seveda je, absolutno je slovenski koncept, ampak kaj je narobe s tem, da imaš svoj kotic, na katerem si gradiš svoje stvari? Imet dom pomeni imet spomine. Mene določeni spomini vežejo ekskluzivno na našo domačo hišo iz mladosti – vežejo me na ta prostor. Seveda me vežejo tudi na ljudi, ampak tudi prostor je izrazito pomemben. Občutek, da varno morje, v katero bi lahko vrgel sidro, ne obstaja več, je meni osebno neverjetno strašljivo.

KRIZA SREDNIH LET, LOL

NEJC: Mogoče občutim samo krizo srednjih let.

EVA: Gotovo je občutek groze še cepljen na krizo srednjih let, kar koli že v našem času in naši generaciji to pomeni. Pričakuje se, da bi morali v letih, v katerih sva midva, že nekaj ustvariti, hkrati pa je to težko ali skoraj nemogoče in do zdaj že malo prepozno.

NAŠI NEOBSTOJEČI OTROCI SE BODO IMELI DBEST

NEJC: Star sem skoraj 40 let. Tudi če za 20 let vložim v nekaj, tega denarja takrat mogoče ne bom več rabil. Zdaj pa ga rabim. Naša generacija ima ful manj otrok. Zgleda, da jih bo imela generacija za nami še manj. Poslušam podkaste, med drugim o padajoči rodnosti. Demografska slika ves čas pada. Načeloma naj bi imele družbe in države, ki napredujejo, manjšo rodnost, ker imajo dostop do kontracepcije, ker so ljudje bolj ozaveščeni itd. Ampak tudi v državah z visoko rodnostjo rodnost upada: namesto dvanajst otrok jih imajo zdaj pet. En dejavnik je vedno dražji *childcare*. Po drugi strani je na Švedskem recimo to zelo dobro urejeno, pa ima vseeno nizko rodnost. Manj otrok pomeni, da bodo vsi flet, ki se trenutno panično gradijo za izjemne denarje, po smrti naših starih staršev ali staršev ostali prazni. (Razen če se migracije zares spremenijo in se bodo napolnili tako.) Nepremičnina ne bo več investicija. To je nekaj, na kar se pripravljajo tudi zavarovalnice. Zdaj si predstavljaj, da se zares zakreditiraš za trideset, štirideset let, da na koncu tvoj flet ne bo nič vreden, ker jih bo preveč. Naši neobstoječi otroci se bodo imeli dbest.

SANJE 2

NEJC: V času *Izleta* sem imel občutek, da so sanje mojih staršev nekaj, kar je tako lahko dosegljivo, da je to skoraj nekaj, kar mora umret skupaj z njimi, če sem lahko malo dramatičen. Zdaj pa vidim, da so sanje naših staršev, če si jih želiš, praktično nedosegljive.

EVA: Varianta družina, hiša, vrt?

NEJC: Recimo. Mi smo imeli dva avta. Ker se je pač to imelo pri hiši, v državi, kjer je javni potniški promet navadna šala. Enega večjega, enega manjšega, z njim smo šli na morje. Pa res nismo bili bogati, bili smo recimo srednji razred, kar koli je že to bil v Jugoslaviji oziroma zgodnji Sloveniji. Seveda si en kup ljudi tudi tega ni privoščilo, samo ni se mi zdelo, da so to neki ekscesi. Mogoče so pa bili, pa smo zdaj samo na realnih tleh. Ne vem, ali ima kdo od mojih prijateljev z družino dva avtomobila. Mogoče v manjših mestih. Ne vem, kaj točno sem s tem hotel povedat, samo smešno se mi zdi, kot večina stvari dandanes.

EVA: Mi nismo imeli vedno dveh avtov, smo šli pa tudi na morje za tri tedne. V apartma od babi in dedija, ki sta ga imela.

NEJC: Mi ga nismo imeli, ampak ga ni bil noben problem najet. To ni bil strošek, ki bi ga jaz kadar koli občutil. Mogoče so ga starši, samo ni se zdelo, da je to nekaj, kar lomi hrbtenico. Zdaj je statusni simbol že, če otrok hodi na krožke.

EVA: Statusni simbol je sploh imet otroka. Ne vem, ali je kaj narobe z mano, da tako gledam na stvari, ali pa sem samo razvajena. Najbrž ja.

NEJC: Vseeno: nekateri moji frendi živijo popolnoma normalno življenje staršev.

EVA: Moji sibliingi tudi. Tako da ne vem, mogoče gre za mehurček, v katerem živiva midva.

INTERNET

NEJC: Meni osebno je bil lajf v dvajsetih vsako leto boljši. Z nihanji: na faksu sem imel recimo slabo obdobje, ampak to so bile čisto osebne stvari. Govorim o napredku, o revoluciji v tehnologiji, o stvareh, ki me zanimajo. Te so z leti postajale vedno boljše in življenje bolj zanimivo. Rad imam izbiro. Edina generacija smo, ki je doživela vse revolucije v tehnologiji: kar se tiče interneta, recimo. Generacije pred nami ga v nekem trenutku nehajo uporabljati, kot ga mi, preostale so na stopnji fejsbuk in *fake news*, čas jih je povozil. Gen Z in mlajše je internet skoval. Mi poznamo oboje. Imam dostop do stvari, ki jih hočem brat, ki jih hočem gledat. Že ko je prišla ven *Vojna zvezd*, smo imeli premiero praktično na isti dan kot v tujini. Včasih si moral čakati mesece na film, če je sploh prišel. Piratske kasete smo si sposojali v uradni videoteki, tega se ful spomnim. Videoteka v Novem mestu je imela piratske kasete. Noro.

OB NAPAČNEM ČASU NA NAPAČNEM MESTU

NEJC: Pred nami je bila generacija, ki si je dobro nagrabila stvari. Zdaj imaš tri opcije: lahko jih delijo s tabo, to je najboljša opcija. Lahko jih imajo in jih ne delijo s tabo, ampak tukaj še obstaja upanje. Najslabša opcija pa je, da si tvoji starši niso nič nagrabili in potem sploh nič ni. Zelo pomembno je bit ob pravem času na pravem mestu. O tem sem razmišljal, ko sem za *Radost* pisal Lukasa, ki je obrnjena verzija Forresta Gumpa. Forrest Gump je človek, ki je bil vedno ob pravem času na pravem mestu. Jaz imam zase občutek, da sem vedno ob napačnem času na napačnem mestu. Konstantno ne razumem tega, kar čas v tistem trenutku prinaša, kaj mi omogoča. Nisem vedel, kdaj vložiti v bitcoin, kdaj v delnice, ne sledim, svet me pelje po svoje. Ne govorim o osebnih stvareh, o tem, kako sem peljal svojo kariero, govorim širše: in širše gledano, niti ene odločitve nisem pravilno sprejel. Tudi Lukas je lik, ki ne sledi: kupil je bitcoin, ko je bil ful drag, in ga prodal, ko je bil ful poceni, naslednji dan pa je šel spet gor. Človek, ki ga čas vodi po svoje.

EVA: Če govorimo o investicijah, se je na ta način verjetno znašlo zelo malo ljudi.

NEJC: Ampak vprašanje je, zakaj sploh tako razmišljam. Zakaj bi jaz moral tako razmišljati, da bi lahko normalno živel? Moja babica tudi ni nikoli v nič investirala. Stara je 84, ima hišo in penzijo. Meni dol visi za delnice. Zakaj ne morem delat svojih stvari in ne razmišljati o investicijah? To so drugi poklici. Včasih so se ljudje ukvarjali z delnicami, s fleti, jaz se pa pač s tem, s čimer se ukvarjam. Zakaj zdaj obstaja samo par poklicev, ki ti omogočajo nek presežek?

EVA: Ikzekli, nekaj je tvoja služba, potem bi se pa morala spoznat še na tisoč stvari zraven. Že itak moram poleg svojega joba delat še tisoč stvari. In na koncu bi morala bit še podjetna. Letos pozimi sem šla v NLB, da bi se pozanimala o državnih obveznicah in mogoče nekam investirala, kar pač imam. Bila sem zelo ponosna nase, da sem sploh sprejela to odločitev. Potem pa mi je model tam rekel: *Ne, to ni za vas, premladi ste. Vi morate investirat v nekaj bolj tveganega. Investirajte v sklade*. In iz mene je izpuhtel šibki poskus, da bi bila vsaj malo podjetna. Rekla sem mu, da bom razmislila – ampak nisem, ker si v možganih enostavno nisem mogla odpret še enega fajla z naslovom *Skladi 70 : 30*.

NEJC: Imam občutek, da se vsak dan zbudim v nov svet z novimi pravili, ki jih popolnoma nič ne razumem. Hkrati imam občutek, da sem star 15 let in ne razumem in da sem star 85 in ne razumem. Oboje, nedoločljive starosti sem za spopad s svetom. Nimam modrosti starejših, nimam več elana mladih, tveganja, nič nimam.

DEZILUZIJA

EVA: Frazo *modrost starejših* bi jaz uporabljala zelo pogojno. Nekatere še živeče generacije so prilezle do starosti, pri kateri si lahko privoščijo, da svet zanje še vedno deluje, kot so bili navajeni, in vsi okrog njih to po najboljših močeh vzdržujejo. Tega si jaz ne morem privoščiti in jim zamerim, potem pa se počutim krivo in to zamerim sebi. Po drugi strani je pomanjkanje elana absolutno eden najbolj resničnih občutkov zadnjih let.

Zdi se mi tudi, da vsi, približno enako stari kot midva, čutijo podobno. Ljudje, ki so bili ambiciozni in predani (v profesionalnem smislu), ki jim je kariera (lol) nekaj časa tudi uspevala, zdaj poročajo o resni deziluziji, občutku nemoči, pomanjkanju smeri in cilja – čeprav jim (nam) je nekaj časa šlo solidno, nekateri so sprejemali celo odlične odločitve in vse naredili prav. Kamor koli smo prilezli, je premalo, in zdaj smo že utrujeni.

NEJC: Jaz sem popolnoma deziluziran nad našo celotno sceno. Ko stopim v kakšno meni sicer ljubo kulturno inštitucijo, je vse isto, kot je bilo pred dvajsetimi leti. Samo da sem si takrat rekel, to bomo mi vse spremenili. Ampak nismo nič spremenili.

EVA: Mi? Seveda, mi ne moremo nič spremenit, če smo odrasli otroci.

NEJC: Popolnoma nič se ni spremenilo. Mislim, da se ni ful poslabšalo, ampak to je tudi vse: še vedno gre za sistem, ki sam sebe vzdržuje ravno toliko nad vodo, da ne pademo vsi v čisto revščino. Grozno se mi zdi, da me nič zares ne vznemirja, čeprav v sebi še vedno čutim potencial, da bi me. Če bi nekje videl bilko, za katero bi se lahko oprijel, bi se. Absolutno bi se.

BERLIN

NEJC: Berlin je bil meka naše generacije. Mesto, ki ti naj bi omogočalo uspeh – oziroma vsaj to, kar smo Slovenci šteli kot uspeh. Tam si lahko študiral, lahko pa si postal tudi kaj drugega kot tukaj, lahko si delal, kar si hotel. Naši starši niso mogli niti pomisliti, da bi šli študirat kam drugam: ne vem, ali sploh poznam koga, ki bi šel študirat ven, razen mogoče že v okviru dela. Ta koncept ni obstajal. Potem pa se tudi ta kozmopolitska ideja ni izšla. Mislili smo, da smo Evropejci, ampak nismo: še vedno smo izbeglice. Očitno smo država, ki bo večno spadala v ta krog, samo nimamo tako zanimivih dogodkov, da bi spadali v kategorijo *interesting countries*, ko se prijavljaš za razne sklade EU za financiranje projektov. Manjka nam vojna ali vsaj okupacija za dobre festivale. In tudi: Berlin se ni izkazal kot to, kar smo pričakovali. Zdaj smo v letih, ko bi morali s tem, kar smo naredili, odskočit v zadnjo fazo, odskok pa je nemogoč zaradi neverjetne nevarnosti sveta okrog nas.

RETRADICIONALIZACIJA

NEJC: Posledično se veliko ljudi vrača v vzorce, ki jih prepoznajo. Padamo nazaj, kar se vidi po vseh volitvah, mladi moški se radikalizirajo, zbujejo se simpatije po nekih sistemih, ki jih ne bi smelo bit več na vidiku. Škoda je narejena. *We ain't going back*. Če narediva salto mortale na ameriško politiko. Kaj je privlak Trumpa? Trump je idealna kombinacija dveh stvari: 1) konstantno jebe – oziroma se pretvarja, da jebe – status quo: aka. svet je treba spremenit s hitrimi, radikalnimi koraki, vse bom rešil in spremenil v enem dnevu, vse bom spremenil, 2) izjemno reaktiven je. Idealna kombinacija tega, kar trenutno cel svet išče: to, da se zasidramo v nečem, kar smo včasih poznali. Mogoče je skok naprej v smislu »podajamo se v nove, neznane teritorije« trenutno onemogočen, ker je svet preveč v krču. Fenomen *tradwife* ni vzniknil iz nule. To totalno ni v redu. Otrok, ki je naredil atentat na Trumpa:

Diana Kolenc

če bi ga moral agent FBI skonstruirat po šabloni, bi ga tako. Tip, ki je popolnoma izločen iz družbe, brez keša, brez bejb, profil, ki se radikalizira na totalno čudne načine. Svobodomiseln folk se ne zaveda, kako nevarno je to, ker mislimo, da so taki modeli kao itak kreteni. So kreteni, ampak ko bodo enkrat dovolj močni, bomo zaradi njih zelo nastradali. Rabijo red in disciplino v obliki nekih klubov, druženj, skupnosti, ki jim vpeljujejo neka določena pravila. To so lahko skavti, šahovski klub, kar koli, kar omogoča strukturo. Kako se neha pit? Z AA. Pa tudi zato, da nehaš pit z AA, moraš bit vsak dan na faking dveh sestankih. Zato je to uspešen program, ne zaradi 12 pravil.

SREČA

NEJC: Vse ideale sem vložil v to, kar delam. Še vedno jih vlagam. In še vedno mislim, da me to, kar delam, dela srečnega. Kolikor sem sploh lahko srečen, glede na to, da mislim, da je sreča koncept za neumne. Ali bi za nazaj kaj spremenil? V detajlih ne. Ali bi se odločil za neko popolnoma drugačno pot? Mislim, da ja. Če bi lahko spremenil svojo pot, bi šel v nek konkreten job, mogoče marketing, in bi samo občasno delal projekte, ki me veselijo. Ravno obratno, kot so sanje junaka iz romcoma zgodnjih 2000-ih, ko je delal v marketingu in si želel imet svojo knjigarno. Nalašč sem ciničen, samo kaj naj. Po dvajsetih letih imam vsega res mal dost.

KAJ BI BILO, ČE BI IMELA POLITIČNO MOČ?

EVA: V določenih institucijah x-arji prevzemajo oblast. Ampak so v tem zelo x-arski. To sem zdaj dobro povedala.

NEJC: X-arji so samo generacija, ki je vzorce svojih staršev malenkost modernizirala, ampak ni iz njih naredila popolnoma nič.

EVA: Mene zdaj recimo zanima: če bi dobila funkcijo in opcijo, da nekaj spremenim, ali bi sploh še lahko? Ali sem v petnajstih letih, kolikor šteje moja doba zaposlene odrasle pridne punčke, dovolj otopela, da sploh ne vem, kaj bi spremenila? Pet let sem na faksu in se moram vedno bolj silit v aktivno prevpraševanje statusa quo, namesto da produciram isto.

ODPRTJE OLIMPIJSKIH IGER

EVA: Videla sem samo posamezne klipe in potem odzive, ker sem bila takrat ravno v avtu. Zdelo se mi je *campy* in nefokusirano.

NEJC: V teoriji se mi je zdela otvoritev Ol pravilno zastavljena, par momentov je bilo genialnih, laserji, konj itd. Na papirju se mi zdi absolutno prav, da imajo subkulture prostor v mainstreamu, v praksi pa to ni bilo kontekstualizirano: bile so samo *random* podobe, zbrane na kup, praktično kvote, zato zame niso imele pravega efekta. Mogoče samo pametujem. Céline Dion mi je bila dobra, boomerski zaključek. Ampak Lady Gaga se je včasih oblačila v faking meso, nekaj na njej te je ziritiralo, zdaj pa je bila v kabarejskem dresu s peresi. Povejte mi,

kaj naj bi mi naredila ta zadnja večerja pri Dionizu? Bila je dbest, ampak to je samo slika, kakršno lahko vidim tudi vsak navaden četrtek v Gali hali. Ni ne kontroverzna ne zanimiva – samo nekaj, kar bo pač znerviralo par desnih, ki jih itak znervira vse. Pa tudi zelo slaba TV režija, *btw*. Če imaš eno leto časa, potem vsaj zvadi te formacije, da ne zgledajo štoraste.

POSTCOVID

NEJC: Jaz lahko iskreno čestitam ljudem, ki jim covid ni naredil nič. Mene je zelo ranilo.

EVA: Bom sebično rekla, da se mi ni zgodil v dobrih letih. Požrl mi je zadnje vzdihljaje upanja.

NEJC: Par mesecev pred covidom sem začel razmišljat o svojem fletu. Zdelo se mi je, da so končno stvari »odrasle«. Kredit in podobno. Potem se pa v živo spomnim, kako sem stal pred televizorjem, ko je Sekumady Conde povedal, da se bo vse zaprlo, in sta mi šli čez glavo dve stvari: prva, da upam, da bo z mojimi vse v redu, in druga, zelo blizu tej, priznam, je bila, da je spet konec. Ne konec sveta, apokalipsa, ampak da se bo ves napredek izbrisal. Ker se zelo zelo dobro spomnim krize leta 2008, ko sem še leta 2018 poslušal, da ta kriza vpliva na honorarje. Ker sem odraščal v času, ko so bile službe praktično čudež, ko se je prelomilo to, da smo postali prva generacija v zgodovini, ki je začela živet slabše od svojih staršev. In ko se je začelo malo, malo pobirat, je prišlo leto 2020. In padlo na že tako razgret svet, o podnebni anksioznosti raje sploh ne govorim. Torej kam drugam kot nazaj, kot daleč daleč nazaj? Pa čeprav tam ni nič.

NOSTALGIJA

NEJC: Mislim, da je nostalgija ključna beseda, s katero bi se trenutno morali več ukvarjat. Ker jo vsi občutimo. Koncept nostalgija bi bilo treba redefinirat kot nekaj najbolj radikalnega. Ker bo v vsakem primeru prišla. Če bo prišla v obliki desničarskega populizma, bomo nasrkali. Če bo prišla v obliki hrepenenja po lepih stvareh, ki smo jih imeli, ampak bo hkrati vključevala popolnoma nove elemente, pot naprej, potem mogoče še imamo neko šanso. Seveda ne moremo in ne smemo hrepenet po beli Evropi, to je nemogoče in nevarno, najbrž mi ni treba razlagat, zakaj. Lahko pa hrepenimo po skupnosti, ki je omogočala varnost. In ta skupnost je lahko sestavljena iz ženske z brado, temnopoltega mlajšega moškega, roza nebinarne osebe in kogar koli, nima veze. Celo Levica je imela na predvolilni kampanji besedo VARNOST, kar je bilo za levo stranko še pred par leti nepredstavljivo. To je moja misel, ki je mogoče še nisem čisto dobro razdelal, ker sem jo zdaj izrekel prvič. Mogoče pa je to moja obsesija, ki se bo kmalu končala, in bom videl, da ne razmišljam prav. Ker jaz ne pogrešam starih časov. Pogrešam normalne nove čase.

Mojca Funkl

Jela Krečič **RADOST IN Z NJO POVEZANE TEGOBE**

Radost Nejca Gazvode bi bila težko bolj vpeta v aktualno dogajanje pri nas: v središču so stanovanjska kriza, vrtoglave cene najemnin in s tem povezana negotovost ter obup mladih generacij. A to je le izhodišče, na podlagi katerega Gazvoda obravnava razpadanje vezi naše (in širše) družbe.

Če temeljiteje pogledamo, za kaj gre, sta v ospredju Maša, mlada ženska, ki se s tremi službami komaj preživlja iz meseca v mesec, in njena sestra, študentka Julija. V Ljubljani iščeta najemniško stanovanje in obupujeta nad astronomskimi cenami najemnin, ko se zgodi nenavadno presenečenje. Ob ogledu stanovanja v stari hiši v Rožni dolini jima ga lastnica Meta, upokojena frizerka, ponudi za smešno majhen znesek. Z likom Mete se predstava naveže na socialistično preteklost, ko so ljudje lahko računali na beneficije socialne države. V tem duhu tudi Meta napravi benevolentno gesto, četudi dekleti nimata zagotovila, da bo njihov dogovor (brez pogodbe) trajen. Pridobitve socialne države, ki so bile za nekatere generacije samoumevne, so danes še posebej za mlade generacije predmet vnovičnega političnega boja (od možnosti redne zaposlitve, javnega šolstva in zdravstva do dostopnih stanovanj ali najemnin). *Radost* tako obravnava tudi kritičen pogled na »zgodbo o uspehu« poosamosvojitvene Slovenije.

Sobivanje treh žensk sicer ni idealno: med sestrama prihaja do trenj, saj Julija Mašine požrtvovalnosti ne poplača s prizadevnim študijem. Julija je ob tem bolj dovzetna za ekscentričnosti svoje najemodajalke, Mašo, se zdi, pa vsi odnosi dodatno izčrpavajo. Na neki točki se skupini pridruži Aljoša, nekdanji Metin protežiranec in ljubimec, umetnik, boem, človek, ki je nekoč napisal uspešno pesmarico za otroke *Živalice*, nato pa odšel po svetu in tam izgubil iluzije o možnostih, ki naj bi jih tujina ponujala talentiranim genijem.

Aljoša vnese novo dinamiko v razmerja; zdi se, da se nobena ženska z izjemo Maše ne more upreti njegovemu sicer dvomljivemu šarmu. Njegova cinizem in provokativnost, podčrtana z alkoholizmom, spominjata na tipičnega junaka modernističnega romana: nerazumljenega genija, ki tako globoko občuti iztirjeni svet in svojo lastno neustreznost v njem, da se s samozaverovanostjo plemenitega poraženca znaša nad svojo (in predvsem žensko)

okolico – še posebej neizprosni je denimo do Mete. A ta skoraj karikirana podoba moškosti – danes bi rekli toksične moškosti – je prav tako podvržena (komični) analizi. Ne le da Maša ohranja distanco do njega, ampak tudi prijateljstvo žensk (ki se mu po spletu naključij pridružita še Ela in Polona) postopoma preglasi Aljoševe mačistične eskapade.

Glavni moški junak se spremeni tudi po zaslugi nenadejane ljubezni, ki vzkljuje med njim in Mašo in ki naposled tudi tej protagonistki omogoča vsaj slutnjo drugečnega življenja. Vrhunec drame je proti koncu, ko Metin sin Lukas obelodani, da bo mater, diagnosticirano z demenco, strpal v dom za starejše, hišo porušil in tam zgradil luksuzna stanovanja. Vse ženske in Aljoša so zgroženi nad to idejo, Aljoša celo tako močno, da si v uporu proti graditeljskim težnjam pribije moda na tla. Njegova skoraj dobesedna kastracija je sicer metafora nemoči posameznika proti kapitalskim interesom, po drugi strani pa absurdni akt vsaj pristriže krila aroganci glavnega junaka.

Radost se konča eno leto dni po tem dramatičnem dogodku, Aljoša in Maša sta očitno odšla po svoje, medtem ko so preostale ženske ostale povezane. Julija je sicer pristala v razmerju z Lukasom, ki nadalje uresničuje graditeljske načrte, a vsaj pešajoči materi Meti omogoči življenje v Julijinem stanovanju in njeni oskrbi. Podoba štirih žensk na ruševinah stare hiše ne prinaša srečnega konca, a vendarle – tudi če zadnji prizor razumemo kot sanjsko sceno – ponudi vizijo skupnosti, ki iznajde svojo različico preživetja v vse bolj negotovih časih.

Kot rečeno, pesimistični podton s tem ne izgine, četudi je igra tudi komedija, preprežena z duhovitimi dialogi in mestoma absurdom. *Radost* je vsekakor ironična oznaka za aktualno družbeno konstelacijo, niti si ne dela utvar, da ponuja odgovor na zelo resne in konkretne lokalne in svetovne krize, ki jih proizvaja obstoječi ekonomski red, a z nepretenciozno zastavljenim okvirom zgodbe – od jalovega heroizma preživete moškosti do pristnega, medgeneracijskega prijateljstva žensk – kljubuje brutalnosti obstoječih razmer.

Z umetnostjo nad realnost

Ob tej potezi *Radosti* se velja vrniti k vprašanju funkcije gledališča in umetnosti nasploh. Kaj si danes lahko obetamo od konkretnega umetniškega dela, kaj lahko pričakujemo od izvirne slovenske drame? Ali lahko umetnost spremeni svet, kot se glasi zljajnana formula?

Če bi morali izluščiti prevladujočo potezo umetnosti z začetka 20. stoletja, je ta v odpovedi mimezisu, reprezentaciji, zgodbi. Predvsem zgodovinske avantgarde so predvidele svojo bolj radikalno družbeno vlogo za umetnost, takšno, ki z izumljanjem novega umetniškega jezika že ustvarja novo družbo in novega človeka. Rečeno z Badioujem,¹ so avantgarde utelesile strast do realnega, torej težnjo izumljanja umetnosti, ki hkrati že radikalno transformira obstoječo družbeno konstelacijo. Tej strasti, denimo, sledimo več desetletij: od Marinettijevega *Futurističnega manifesta* do konstruktivističnega gibanja v Rusiji, ki je vsaj prva leta po revoluciji

Nina Rakovec

¹ Alain Badiou, 2006: *Dvajseto stoletje*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo. 161–181.

aktivno sodelovalo pri gradnji nove sovjetske države, do povezovanja Bretonovega nadrealizma s francosko komunistično partijo.

Ideal radikalne umetnosti vztraja do današnjih dni, le da so takšno vlogo umetnosti sprejeli tako sama umetniška sfera kot liberalni sistemi sodobnih zahodnih družb. Jamesonov² koncept postmoderne meri natanko na to, da je pozni kapitalizem (od šestdesetih let 20. stoletja dalje) uspešno integriral, asimiliral, udomačil upore in odpore ter kritiko na lastni račun, hkrati pa iznašel način, kako prevratne prakse (morda še posebej umetniške) še monetizirati. Upor se prodaja, subverzivnost je kul, kritičnost je zaželena, saj so tudi vnovčljivi. Zato danes živimo v času, ko se zdi sleherni upor, pa naj se dogaja v politiki ali umetnosti, neučinkovit.

Lep opomin, da še tako iskren umetniški aktivizem danes ne more zares poseči v delovanje sistema, torej predvsem kapitalskih tokov, je Banksyjeva umetniška intervencija s samouničujočo sliko *Girl With Balloon/Love is in the bin*. Leta 2018 je svojo sliko opremil z mehanizmom, ki naj bi jo ob trenutku prodaje na dražbi družbe Sotheby's raztrgal. Banksyjeva intervencija, uperjena proti elitističnemu umetniškemu sistemu, pa je proizvedla nasprotno učinke: sliki je nemudoma zrasla cena, prav tako sta vrednost in ugled narasla dražbeni hiši in umetniku.

Problematiziranje kapitalizma z vsemi njegovimi krizami (od vojn do podnebnih sprememb) je integrirano v delovanje zahodnega (umetnostnega) sveta. Res pa je, da sploh v zadnjem času, denimo ob vojni v Gazi, vidimo, da se tudi v dozdevno povsem svobodni umetniški sferi zelo hitro vzpostavijo meje možne kritike. A ne glede na cenzorske tendence je politični domet radikalne, angažirane umetnosti zelo omejen.

Tako bi bilo morda treba pri vrednotenju umetnosti, umetniških praks (od teatra in plesa do vizualne umetnosti in novih performativnih akcij) uporabiti drugačne kriterije, kot je to sprememba sveta ali radikalna družbena intervencija. Kot smo nakazali pri *Radosti*, obstaja neka druga, bolj pretanjena in nič manj pomembna dimenzija umetniškega dela, ki je politična v bolj osnovnem pomenu.

V zadnjem stoletju smo se naposlušali gesel o koncu umetnosti, koncu romana, koncu poezije, koncu tega in onega, a potreba po zgodbah, po umetelno zamišljenih svetovih, po kreaciji junakov in likov ter ustvarjanju fikcije ostaja enaka, če ne večja, kot je bila prej. Običajna kritična razlaga, da je tudi umetnost postala industrija, podvržena potrošniški logiki, ki potrebuje zgodbe, da bi ljudi po vsem svetu odvrnila od premisleka o svojih nezavidljivih eksistencialnih pogojih, ne zadošča. Verjetno ni bilo časa, ko ljudje ne bi bili bolj osveščeni o lastnih, družbenih, ekonomskih, okoljskih in drugih problemih, po drugi strani pa bi se ob vseh teh počutili tako nemočne.

V čem je torej funkcija zgodb, ki posamično družbeno travmo predstavijo ob konkretnem fikcijskem okviru in z lastnimi fikcijskimi orodji? Če se vrnemo h gledališču in še konkretnije k *Radosti*, je zgodba način, kako partikularne usode, v katerih se lahko prepoznamo navadni ljudje, ponuditi v obči formi – formi, ki je namenjena

skupnosti. V tem pogledu umetnosti ni le mimezis ali zloglasno ogledalo družbe, temveč je kreacija – sporoča nam, kaj sploh vidimo, ko se gledamo v ogledalu. Gledališka predstava ne prikriva svoje umetne, skonstruirane narave, a obenem pretendira na neko resnico onkraj fikcije. Junakinje v zgodbah niso kopije realno obstoječih oseb, a vendar v njih lahko prepoznamo lastne in skupne družbene probleme, ki so še kako realni.

Ključno se zdi, da se na primer gledališka predstava sploh še obrača na občinstvo kot občestvo, kot na javnost – v času, ko se je ta razblinila v mehurčke socialnih omrežij in otoke posamičnih interesov. Tako niti ni pomembno, ali se vsi udeleženci predstave strinjajo o njeni kvaliteti, pomembno je, da predstava ustvari prostor, kjer se takšna debata sploh lahko razvije – kjer ljudje skupaj gledajo nekaj skupnega, kjer so združeni prav ob umetniškem delu. V tem kontekstu zmrdovanje nad uspešnimi blockbusterji ali TV serijami (če o video igrah sploh ne govorimo) zgreši potencial, ki ga imajo tudi tovrstne umetnine. Ko kreirajo globalno občinstvo, kreirajo tudi svet skupnega in kolektivnega (ne glede na to, da so ustvarjene z mislijo na profit). Nemara je že samo dejstvo, da je umetniško delo namenjeno javnosti, dokaz, da družba sploh še obstaja.

Natanko v stvarjenju občinstva, ki lahko prepozna občo resnico v konkretni zgodbi, je treba videti ključno vlogo gledališča in umetnosti danes. V tem kontekstu so zgodbe, kot je *Radost*, pomembne za slovenski in širši prostor, ker nam servirajo resnico, ki jo sicer na neki ravni vsi itak dobro poznamo, a poda jo v obliki, da jo začnemo vedeti in prepoznavati skupaj – kot skupno stvar. To samo po sebi seveda ne prinaša konkretnih političnih sprememb, a dejstvo, da se ob ogledu predstave ugledamo kot kolektiv s skupnimi problemi, je zametek politike v najbolj elementarnem smislu. Da sama zgodba *Radosti* poteka prav ob ideji takšne na novo izumljene skupnosti – in še ženske povrhu –, je le še tista pregovorna češnja na vrhu torte.

² Fredric Jameson, 2001: Kulturna logika poznega kapitalizma. *Postmodernizem*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo. 7–68.

Lara Paukovič »VSE JE DRAGO, NIKAMOR NE MORMO«

Oktobra 2023 sem se skupaj s precejšnjim številom novinarskih kolegov udeležila slavnostnega odprtja stanovanjskega kompleksa Schellenburg, verjetno najdražje novogradnje v Ljubljani (najcenejše stanovanje v njem se je v tistem času prodajalo za 637.000 evrov bruto, najdražje za 4,2 milijona evrov, srednja cena je bila nekje 1,6 milijona). Po protokolu smo si ogledali takrat še povsem prazne stanovanjske enote, slišali kakšno zanimivost ali dve o stavbi, nazadnje pa z investorjem Jožetom Anderličem – ki je dan pred odprtjem Schellenburga v nekem intervjuju poudaril, da se mu ne zdi sporno, da gradi stanovanja za elito, narod brez elite je namreč le amorfna gmota – celo nazdravili s šampanjcem.

Težko ugibam, kako so tisti dopoldan doživeli preostali prisotni, morda dogodka v poplavi takšnih in drugačnih novinarskih obveznosti in srečevanj niso vzeli preveč osebno, a meni se je zdelo precej surrealno, da smo v razkošni avli stavbe, v kateri povprečno stanovanje stane več, kot bom zaslužila v celem življenju, s kozarci cingljali in se hahljali s človekom, ki je tako zelo oddaljen od resničnih življenj malih ljudi in brezbrizen do v nebo vpijoče krize nepremičninskega trga, da bi težko bil bolj. V blokovskem naselju na obrobju Ljubljane, kjer živim, je stanovanjska stiska dosegla takšne razsežnosti, da so poslovni in garažno-kletni prostori, spremenjeni v stanovanja, zdaj nova normalnost, s katero smo se vsi sprijaznili.

To v praksi pomeni, da se iz višjih nadstropij bloka odpraviš v kletno etažo, da bi recimo odnesel smeti, in tam naletiš na sosede, ki v bližnji trgovini nakupljeno robo odnašajo v svoj *dom*, hišniški prostor v kleti, nekaj kvadratov veliko luknjo povsem brez svetlobe. Ali pa da se ob večernem sprehodu po naselju zapičiš v zastekljeni zimski vrt nekdanjega bara v sosednji ulici, ki že dolgo ne obratuje več; zanima te, kaj je notri, je stvar zapuščena, se za spuščeni roletami kopičijo prazne steklenice in umazanija? Igraš se pustolovca, stopiš bližje, pokukaš skozi rolete – in ugotoviš, da je za njimi čisto prava improvizirana dnevna soba. Nekdo torej živi dobesedno na pločniku, na mestu, kjer je bila nekoč zimska terasa kafiča.

Kdo so ti stanovalci in zakaj so pristali na takšne mizerne bivalne pogoje? Gotovo so bližje protagonistom drame *Radost* kot pa kupci in najemniki prestižnih nepremičnin, kot je Schellenburg. Sestri Maša in Julija, obe v prvi polovici dvajsetih, se na primer vselita v zgornje nadstropje razpadajoče hiše nekdanje frizerke Mete, ker je to še najboljša ponudba od vseh, ki sta jih prečesali v zadnjem času. »Na prejšnjem ogledu je blo 600 za deljeno sobo pa krava je mela kamere v predsobi«. »Tri varščine, sami plačamo beljenje, 1100 evrov ...« »150, pardon,

120 evrov po glavi« z vključenimi stroški, s tem da naj bi imela vsaka svojo sobo, se glede na trenutne cene na nepremičninskem trgu sliši smešno poceni, a kaj ko tovrstne »ugodne ponudbe« skoraj vedno pridejo z drobnim tiskom. »Zastonj stvari so na koncu vedno najdražje, nisi še nikdar tega slišala?« Nekatere med njimi pristanejo na že skoraj legendarnem Instagram profilu Domozlom, namenjenem tako imenovanim nepremičninskim »fejloom«: poobjavi oglasov, ki so tako zelo bizarni, da je težko verjeti, da njihovi avtorji mislijo resno. Tako je nekdo ponujal sobo za štirideset evrov na mesec, v zameno pa želel, da najemnik dvanajst ur mesečno skrbi za dve osebi s posebnimi potrebami. Ali pa najem trisobnega stanovanja z vrtom za osemsto evrov, vendar je treba vzeti v zakup, da bo v njem trikrat tedensko prespala tudi lastnica.

Nekatere do nas pridejo v obliki anekdot: znanec je pred časom v zameno za čuvanje štirih mačk po netržni ceni dobil v najem nadstropje v hiši, a ni računal na pričakovanja lastnikov, da se bo ravnal po njihovem precej samostanskem hišnem redu, pa da bo vedno na voljo za pomoč pri košenju trave, hišnih opravilih in podobnem. Tisti, ki imajo, si za to pač želijo povračilo bodisi v finančnem bodisi v čustvenem, fizičnem, dušnem ali kakršnem koli že smislu. V Mašinem in Julijinem primeru je drobn tisk ta, da Meta nima zares občutka za zasebnost najemnic, hkrati pa v njuno nadstropje brez prehodnega opozorila vseli še od deklet petnajst let starejšega soseda Aljoša, pesnika in boema, ki se je kot pravi kulturniški svobodnjak odpravil po Evropi, med drugim v Berlin, iskat boljše življenje, a kot mnogi pred njim ugotovil, da brez pravih predispozicij za njegovo generacijo tudi tam ni ničesar.

***

Motiv stanovanjske krize, ki se prepleta s prekarnimi ali nasploh nezanesljivimi službami, finančno stisko (najučinkoviteje jo povzame citat iz *Radosti*, pritožba, ki jo izreče Maša: »Vse je drago, nikamor ne mormo«) in odtujenimi odnosi, so avtorji mlajše generacije na tujem in doma že večkrat prepoznali kot precej hvaležnega za umetniško obravnavo. V Sloveniji se je najprej najizraziteje pojavil na filmu z *Ne bom več luzerka* Urše Menart in *Prasica*, slabšalni izraz za žensko Tijane Zinajić po scenariju Ize Strehar. V *Luzerki* se je devetindvajsetletnica po razpadli zvezi prisiljena vrniti v stanovanje staršev, v katerem je njeno staro sobo zasedla babica, zato mora spati na kavču, v *Prasici* si trije mladi odrasli z bolj ali manj razsutimi življenji delijo umazano, dotrajano stanovanje v središču mesta in poskušajo najti nekaj, česar se je vredno oprijeti.

V literaturi je tematiko nedavno obdelala Liu Zakrajšek v romanu *Zajtrk prvakinj*: njena protagonistka ima v prvi polovici dvajsetih dve cimri, kot Maša več študentskih služb in kup tesnobe. Se to kdaj konča? Očitno ne. V družbenokritičnem ljubezenskem romanu Simone Hamer, ki bo izšel prihodnje leto, je protagonistka z nerešeno stanovanjsko situacijo štiriinšestdesetletnica, mlada raziskovalka in vodička (samo akademija žal ne plača računov), ki zaključuje doktorat. »Sredi tridesetih ljudje iščejo najbolj ugoden kredit, najbolj spektakularno križarjenje po tropih ali najbolj edinstveno ime, ne pa nove cimre v podnajemniškem stanovanju,« razmišlja. Še kar okej stanovanje je komaj dobila po zvezah in poznanstvih, a je ne glede na to ves čas v krču: ena cimra je odšla, treba je najti nekoga novega; se bo treba z danes na jutri izseliti, da bo najemodajalka *flat* lahko spremenila v *airbnb*, pa še

za pogodbo se z njo ni dogovorila, tako kot Maša in Julija ne z Meto? Tudi ena njenih najboljših prijateljic se je Ljubljane, neperspektivne, zatohle, preplavljene s turisti in vse dražjimi lokali, poskušala osvoboditi tako, da se je preselila v Berlin, kjer je, za zdaj še verjame, vse boljše in drugače, razen sobivanja s cimri, ki se ves čas menjajo. Kakšno je življenje, v katerem ni nobene konstante?

***

Ultimativni poraz je za vse te like ponovna selitev k staršem, kar rezonira tudi v naslovu filma *Ne bom več luzerka*. A *Radost* Nejca Gazvode, enega za bivanjsko problematiko najbolj senzibilnih avtorskih glasov mlajše generacije, svoje protagoniste postavlja v še bolj brezizhoden položaj. Obravnava namreč vprašanje, kaj storiti, če doma nimaš. Ali če dom v resnici ni varen prostor. Tako Maša kot Julija najem v vprašljivih pogojih izbereta, ker se jima zdi kljub vsemu manjša groza kot življenje doma, z materjo, ki očitno ni zmožna opravljati svojih starševskih dolžnosti. Maša mora mami celo pošiljati denar, izkupiček mnogoterih služb, študij pa je pustila, da je lahko prevzela odgovornost za mlajšo sestro, ki je imela v preteklosti težave – morda v duševnem zdravju kot njeni številni vrstniki, ki jih teža brezizhodne realnosti potiska vse globlje v obup.

Tudi Aljoša je odrasel v okolju, v katerem »nikoli ni bilo miru«, po vseh vandranjih po Evropi ne more več nikamor razen k Meti, čeprav je to okolje, v katerem se mu je, implicira besedilo, dogajala zloraba. Trije ranjeni posamezniki, ki jih je združil splet okoliščin – pozneje se jim pridružita še Ela in Polona, odrasli ženski, vsaka s svojo prtljago, ki ravno tako živita skupaj –, so obsojeni na takšno ali drugačno obliko sobivanja. Država, pa tudi družba nasploh, jih je nenazadnje pustila na cedilu. Aljoša Maši nekoč reče: »Si si predstavljala, da boš pristala tu? V tej odurni bajtici, obdana s polpreteklo zgodovino naše sladke mlade republike, ki še vedno buri duhove, namesto da bi se ukvarjala z akutno problematiko njenega vse bolj podjarmljenega in utrujenega prebivalstva?«

»Odraščali smo v času tranzicije, obljubljen nam je bil boljši svet. Zdaj pa se zdi, da smo boljše čase zamudili. /.../ Soočeni smo z okoljem, ki nam ne dovoljuje prevzemati odgovornosti na vseh ravneh,« mi je v intervjuju za Mladino pred leti dejal igravec Benjamin Krnetič, rojen v začetku devetdesetih. Na njegove besede se velikokrat spomnim, se o njih pogovarjam z vrstniki, ker so dale veljavo sentimentu, ki sem ga čutila tudi sama, a ga dotlej nisem znala ubesediti. Svet, v kakršnega smo odraščali, je izginil. Mislili smo, da bomo imeli več možnosti kot naši starši, pa pogosto še te standarde težko dosegamo. In nekaj podobnega se je zgodilo osrednjim protagonistom *Radosti*: pričakovali so toliko več, zdaj bi se bili pripravljene sprijazniti s toliko manj, s *povprečnostjo*, če hočete, a so tudi to zamudili.

***

»Dolgčas od življenja, ena pot, služba od do, vsak dan ista sodelavka, vrstna hiša, zoprna mačka, dol mi visi. Vse bi dala, oba palca pa srce, da bi bla sam en beden košček v kolesju kapitalizma. To so moje najbolj divje sanje, a me štekaš?«

Foto Peter Giodani

Dnevnikovo nagrado 2024
za izjemno umetniško stvaritev na odru
Mestnega gledališča ljubljanskega v pretekli sezoni
prejme igralec

JERNEJ GAŠPERIN

za vlogo Noaha v uprizoritvi *Razpoka*, kot jo je po predlogi Rose Sélavy zrežiral Jan Krmelj.

Uprizoritev *Razpoka* razpira distopično podobo sedanjosti, zaznamovano z nadzorom, pohlepom ter zlorabo moči, hkrati pa izziva naše ustaljene predstave o naravi sveta, ki ga živimo. Obe omenjeni razsežnosti se izrazito neposredno zgoščata v protagonistu Noahu, kot ga v premišljeni in natančni retrospektivi utelesi Jernej Gašperin. Ta svoj zagonetni lik skozi rekonstrukcijo njegove zgodbe na raznovrstne načine razplasti skozi odrski čas in čustvene lege: med mladostno igrivost in postopno usihanje, med angažirani idealizem in naraščajoča razočaranja, med ljubezen in krutost, agresijo in nežnost, navsezadnje tudi med občutek poslanstva ter vse večjo družbeno in intimno izolacijo – pri tem pa v ozračju nenehne napetosti, ki se naseli v njegov celotni izraz, večje ohranjanje ravnotežja na zabrisani meji med resničnostjo in notranjimi demoni, spleteno v občutljivem sozvočju s soigralko ter celostno zasnovano uprizoritve.

Iskreno čestitamo!

Nejc Gazvoda

JOY

Radost, 2023

World premiere

Coproducer Ptuj City Theatre

Opening in Ptuj City Theatre 4th October 2024

Grand opening in Ljubljana City Theatre 10th October 2024

Director **NEJC GAZVODA**
 Dramaturg **EVA MAHKOVIC**
 Set designer **URŠA VIDIC**
 Costume designer **KATARINA ŠAVS**
 Composer **IGOR MATKOVIČ**
 Language consultant **BARBARA ROGELJ**
 Lighting designer **BOŠTJAN KOS**
 Sound designer **SAŠO DRAGAŠ**
 Assistant to costume designer **PIA GORIŠEK**

Ljubljana

Stage manager **Sanda Žnidarčič**

Prompter **Nataša Pevec**

Technical director **Janez Koleša**

Stage foreman **Matej Sinjur**

Head of technical coordinators **Boris Britovšek**

Sound masters **Sašo Dragaš** and **Matija Zajc**

Lighting masters **Boštjan Kos** and **Bogdan Pirjevec**

Hairstylist and make-up artist **Sara Dolinar**

Wardrobe mistresses **Sara Kozan** and **Dijana Đogić**

Property mistress **Erika Ivanušič**

Ptuj

Technical director and stage manager **Sandi Žuran**

Prompter **Simon Šerbinek**

Sound master **Danijel Vogrinec**

Lighting master **Primož Menhart**

Property and wardrobe mistresses **Irena Meško** and **Anita Vertič**

Stage foreman **Matej Kirbiš**

Hairstylist and make-up artist

The set was made under the supervision of master **Vlado Janc** and costumes under the supervision of mistresses **Irena Tomažin** and **Branka Spruk** in the ateliers of Ljubljana City Theatre.

Meta, a 60-year-old hairdresser, rents the top floor of her dilapidated house in Rožna dolina to a former student Maša and her sister Julija, almost free of charge. Maša is twenty-five years old and works three jobs – all equally meaningless, leading nowhere. Julija is a first-year student at the Faculty of Arts, but she can hardly muster courage to leave the house.

Maša and Julija are still very young, but their future is insecure, so there is no future to speak of – there is only present, burdened with survival which offers little inspiration. In a room called the ironing room moves Aljoša, Meta's old friend and neighbour, the author of a cult collection of children's poems, who years ago, like many a millenians from Ljubljana, went to Berlin in search of a better life. All the characters in *Joy*, including Polona, the self-proclaimed writer and journalist, Ela, the exhausted mother of young children, and Lukas, Meta's son, float through their lives without being able to decide to change or at least to self-reflect.

Nejc Gazvoda, the film and theatre director, writer and playwright, won the Slavko Grum Award and the Borštink Award for Best Original Play for *Silent Breath*, which is still a big hit five years later. His recurring themes are family, clash of generations, millenials; his writing style is realism with occasional but discernible bits of the surreal. His writing is sensitive, precise and nuanced, based on meticulously drawn, plastic characters, each with their own distinctive language, many of them likeable, but also repugnant.

The basic theme of *Joy* is the loss of home, but also the lack of closeness that the characters suffer from. The time and setting of drama are very real and recognisable; *Joy* is Ljubljana and Slovenia now: it is the Ljubljana of high cost of living, inflation, Wolt, trashy literary evenings, it is the Ljubljana of cheap drugs and Redbull vodka, the Ljubljana of generational conflicts, of intolerance due to penury, the Ljubljana of the real estate crisis, and Ljubljana as the capital of the country, suffering from a lack of vision.

Cast

Meta **MIRJAM KORBAR**

Aljoša **MATEJ PUC**

Maša **KLARA KUK**

Julija **DIANA KOLENC** as guest

Polona **MOJCA FUNKL**

Ela **NINA RAKOVEC**

Lukas **JERNEJ GAŠPERIN**

We thank the Slovenian Railway Museum.

Pokrovitelj
Mestnega gledališča ljubljanskega

Energija za življenje